

"קשה לשאת את ההכרה שכל
דבר הוא סופי, מועד לאובדן"

"תפישת החיים כבעלי ערך מתחדדת במצבי קיצון כמו
מלחמה", אומרת פרופ' שרון קרישק, מרצה בחוג
לפילוסופיה באוניברסיטה העברית, שבוחנת כיצד
טולסטוי, צ'כוב וקאמי חיפשו משמעות בעולם אלים
ושרירותי

את עוסקת הרבה בקשר בין אהבה למשמעות, דרך קירקגור, שבחרת את ספרו "חיל ורעדה".

נכון. היצירה הזאת מציגה את טבעם של חיי האמונה, שהם מבחינת קירקגור החיים המשמעותיים, ובמרכזה עומד הסיפור התנ"כי של עקידת יצחק, שבבסיסו אהבת אב. לפי קירקגור, אברהם ראוי להיקרא אבי האמונה לא בגלל הנכונות שלו להקריב את בנו האהוב, אלא בזכות היכולת שלו לתת אמון באל שישמור על חיי יצחק, בהתאם להבטחתו. האמונה, אם כן, היא אמון בכך שהטוב, בחשבון אחרון, יתממש — גם כשאנחנו מוגבלים כבני אדם מלהבין איך זה ייתכן. הוויתור הוא ההכרה המלאה בעובדה שכל דבר הוא סופי, מועד לאובדן. המשמעות של זה היא שאין לנו דרך להבטיח שהחשוב לנו מכל לא יילקח מאיתנו. זו הכרה שקשה לשאת, והנטייה האנושית הטבעית היא להדחיק אותה. אבל להדחיקה הזאת יש מחיר: היא יכולה להוביל לשכחה של הערך של הקיום שלנו ושל האהובים שלנו. מכאן החשיבות של הוויתור.

חיל ורעדה: ליריקה דיאלקטית / סרן קירקגור. תירגם מדנית: איל לוי. הוצאת מאגנס, 1986

אבל אברהם הסכים להקריב את בנו יחידו אשר אהב על מזבח של רעיון גדול על־אנושי.

תחשבי על משולש שווה צלעות שקודקודיו הם אלוהים, האוהב והאהוב. לפי תפישה כזאת, לא יכול להיות קשר מספק עם הזולת ללא קשר עם אלוהים, ומהצד השני, לא יכול להיות קשר נכון עם אלוהים ללא קשר עם הזולת.

ומה אם אני אתיאיסטית או אגנוסטיקנית? התפרק המשולש.

אז במקום זה אשאל אותך: האם את מאמינה בקיומו של הטוב? הדרך הלא פרסונלית לחשוב על אלוהים היא לראות את הטוב והערכים הנובעים ממנו — ערך החיים, כבוד האדם. הרעיון הוא שמצד אחד אי אפשר לאהוב בצורה מספקת את הזולת מבלי יחס מחייב לטוב, ומהצד השני, היחס לטוב מתממש באהבה לזולת.

לקירקגור יש אמירה חידתית, שבה הוא מתייחס לאלוהים כ"מושג מתווך". כלומר, אהבה נכונה היא סיפור לא רק של שניים, אלא של שלושה. זה חוזר לעניין של המשולש: בשביל לאהוב נכון אני צריכה יחסים גם עם אלוהים. בעבור אתאיסט, אפשר להגיד שמדובר בעיגון האהבה שלי לזולת בדרישות של המוסר — למשל, הדרישה לפעול בצורה לא אנוכית, להתמקד בזולת ובמה שהוא צריך. אהבה אמיתית, לפי טולסטוי וקירקגור, היא עניין הרבה יותר תובעני מהיענות לתשוקות. אבל המאמץ שווה: בפרפראזה על אמירה ידועה של קירקגור, בלי אהבה חיינו אינם באמת חיים. במלים אחרות, ללא אהבה החיים מאבדים משמעות.